

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Кафедра народні інструменти України

ДИРИГУВАННЯ

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи

Освітній рівень – перший,
освітньо-професійний
Ступінь вищої освіти – Бакалавр
Галузь знань – 02 Культура і мистецтво
Спеціальність – 025 Музичне мистецтво

Харків - 2022

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Диригування» для здобувачів першого, освітньо-професійного рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво. 9 с.

Укладач: заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтва, старший викладач кафедри «народні інструменти України» Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, Стрілець Андрій Миколайович.

Рецензенти:

Заслужений діяч мистецтв України, професор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Міхєєв Б. О.

Завідувач кафедри «Оркестрові інструменти» Харківської державної академії культури, кандидат мистецтвознавства, доцент Гайденко І. А.

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи затверджено на засіданні науково-методичної ради Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (Протокол від 31 серпня 2022 року №1).

© Стрілець А. М., 2022

© Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2022

1. Анотація навчальної дисципліни

Курс дисципліни «Диригування» є складовою переліку дисциплін професійної підготовки за фахом освітньо-професійної програми підготовки Бакалаврів «Оркестрова майстерність» здобувачів вищої освіти 3-4 року навчання оркестрового факультету кафедри «Народні інструменти України» ХНУМ імені І.П.Котляревського спеціальності № 025 спеціалізації «Народні інструменти». Дисципліна «Диригування» є логічним продовженням курсу дисципліни «Основи диригування», що є обов'язковою для всіх здобувачів вищої освіти кафедри «народні інструменти України» 1-2 років навчання. За результатами підсумкового (конкурсного) екзамену наприкінці 2-го року навчання визначаються особи, яким надається право вивчати дисципліну «Диригування» разом із супроводжуваними профільними дисциплінами протягом наступних 2-х років. Здобувачі освіти, які опанували курс дисципліни «Диригування», отримують додаткову кваліфікацію «Диригент оркестру народних інструментів».

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування комплексу професійних компетентностей для прийняття правильних самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах на базі широкого кола фундаментальних знань, одержаних у закладі вищої освіти; оволодіння прийомами диригентської техніки, методикою аналітичної роботи з партитурою, навичками практичної роботи з оркестром та солістами, що є фундаментом для подальшої плідної професійної діяльності.

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення самостійної роботи.

2. Методичні вказівки для самостійної роботи для здобувачів денної форми навчання

З навчальної дисципліни передбачені наступні види самостійної роботи здобувача вищої освіти: практичне вивчення творів програми та засвоєння прийомів техніки диригування; ознайомлення з літературою з переліку рекомендованої літератури; прослуховування аудіозаписів (відеозаписів) творів, що входять в програму студента, та порівняння виконавських інтерпретацій; ознайомлення з творчістю композитора, твори якого входять до програми; відвідування концертів симфонічної музики, оркестрів народних інструментів; оволодіння музичною термінологією; написання анотацій до творів, що вивчаються.

Зазначені види самостійної роботи виконуються здобувачем вищої освіти поза аудиторією.

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає самостійну роботу здобувачів в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані. Обсяг самостійної роботи здобувачів денної форми навчання складає 60 годин.

Тема 1. Поліметрія та поліритмія.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: напрацювання арсеналу практичних вмінь відображення в диригентському жесті елементів поліметрії та поліритмії.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків практичні приклади, наведені викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно опановує і удосконалює навички диригентської техніки відображення і керування елементами поліметрії та поліритмії.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє нові моделі диригентської техніки – напрацьовані навички відображення і керування елементами поліметрії та поліритмії у звучному тексті партитури, здатен пояснити свої дії.

Тема 2. Формування навичок тембральної передачі.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: формування нових диригентських навичок.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків нові аплікатурні варіанти запропоновані викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно працює над покращенням власної техніки відображення тембрального забарвлення звуку під час роботи над музичними творами програми. Корисним прийомом є імітування диригентом ігрових рухів виконавців-інструменталістів, що мають на меті звукоутворення.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє практичне опанування новими аплікатурними варіантами відображення тембрального забарвлення звучання.

Тема 3. Логіка використання технічних прийомів диригування.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: розвиток аналітичної складової диригентського мислення.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на досвід аналітичної роботи над диригентською аплікатурою, отриманий під час індивідуальних занять в класі, здобувач освіти на прикладах музичних творів програми та інших знайомих йому музичних творах опановує навички всебічного аналізу диригентської аплікатури. Також, здобувач корегує слабкі і нераціональні ланки власної диригентської аплікатури, на які вказав викладач.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час виконання творів програми в класі демонструє покращення рельєфності диригентської техніки, що спирається на раціональному осмисленні наявних технічних навичок..

Тема 4. Підпорядкування техніки художнім аспектам відтворення музики.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: поглиблення розуміння компонентів діяльності диригента.

Форма організації самостійної роботи: під час самостійної роботи здобувач освіти спрямовує свою увагу на виявлення і трансляцію образного змісту музики.

Доречним буде перегляд доступних відео, де працюють відомі диригенти, з подальшим обговоренням отриманого досвіду з викладачем у класі.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час виконання творів програми в класі демонструє осмислення ролі і змісту компонентів диригентської діяльності, спрямованих на трансляцію образного змісту музики.

Тема 5. Емоційно-виражальні функції диригентської техніки.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: опанування технічних засобів для посилення емоційного впливу.

Форма організації самостійної роботи: під час самостійної роботи здобувач освіти концентрується на пошуку нових засобів виразності диригента з акцентом на трансляцію емоційного стану. Для цього він користується порадами, отриманими від викладача у класі, та іншими доступними джерелами диригентського досвіду. Найкращим варіантом є відвідання живих концертів будь-яких оркестрів, де є можливість наочно спостерігати практичну роботу професійних керівників.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час виконання творів програми в класі демонструє опанування нових засобів виразності диригента, спрямованих на посилення емоційного впливу на виконавців та слухачів.

Тема 6. Початок індивідуалізації диригентської техніки.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: формування «індивідуального обличчя» у диригентській техніці.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на поради і побажання викладача, здобувач освіти відшліфовує власні навички диригування. Для збільшення ефективності такої роботи доречним буде застосування пристроїв для відеозапису. Перегляд відео дає змогу проаналізувати власні досягнення, підкреслюючи найкращі з них.

Перевірка результатів роботи: здобувачу освіти під час практичної частини заняття пропонується продемонструвати власні моторно-пластичні відчуття музики, які ніколи не обговорювались в класі, з акцентом на його творче «Я».

Тема 7. Виховання внутрішнього слуху.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування навичок роботи внутрішнім слухом.

Форма організації самостійної роботи: користуючись досвідом, отриманим під час роботи над музичними творами в класі та настановами викладача, здобувач освіти спрямовує інтелектуальні зусилля на формування навичок роботи внутрішнім слухом, починаючи від зчитування найпростіших мелодичних ліній із поступовим ускладненням завдань. Розвиток слухових навичок є довготривалим та пріоритетним напрямком самовдосконалення.

Перевірка результатів роботи: під час заняття викладач пропонує здобувачу освіти проглянути короткий фрагмент незнайомої партитури і через кілька хвилин

просить просольфеджувати певні оркестрові партії, які той повинен розібрати внутрішнім слухом, без допомоги будь-якого інструмента.

Тема 8. Поглиблений аналіз партитури.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: формування навичок аналітичної роботи з партитурою.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на досвід аналітичної роботи над партитурою, отриманий під час індивідуальних занять в класі, здобувач освіти самостійно виконує поглиблений аналіз партитур творів своєї програми.

Перевірка результатів роботи: під час заняття здобувач презентує поглиблений аналіз партитур творів своєї програми зроблений власноруч, що демонструє формування фундаментальної фахової навички диригента – роботи з партитурою.

Тема 9. Самостійне вивчення музичного твору.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування навичок самостійної роботи.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід вивчення музичних творів, здобувач освіти готує до презентації самостійно опанований твір, із подальшим аналізом і обговоренням результатів роботи.

Бажано скласти письмові анотації до цього твору.

Перевірка результатів роботи: під час заняття здобувач презентує самостійно опанований твір – виконання та аналіз партитури.

Тема 10. Музично-теоретичний аналіз партитури.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: поглиблення навичок аналітичної роботи з партитурою.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід аналітичної роботи з партитурою, здобувач освіти поглиблено аналізує партитури творів програми, виявляючи стильові та стилістичні ознаки та засоби їх адекватного втілення.

Перевірка результатів роботи: під час заняття здобувач презентує поглиблений аналіз партитур творів програми та творів, запропонованих викладачем у якості самостійного завдання.

Тема 11. Напрацювання елементів диригентської пластики.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: покращення диригентської техніки.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків нові аплікатурні варіанти, запропоновані викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно працює над покращенням власної техніки диригування. Перспективним завданням цієї роботи є урізноманітнення пластичних засобів виразності диригента, не пов'язаних з тактуванням. Доречним буде перегляд доступних відео, де працюють відомі диригенти, з подальшим обговоренням отриманого досвіду з викладачем у класі.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє практичне опанування новими аплікатурними варіантами диригентської техніки, раніше запропонованими викладачем.

Тема 12. Диференціація музичних стилів.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: формування уявлень щодо диференціація музичних стилів у диригентській техніці.

Форма організації самостійної роботи: самостійна діяльність здобувача освіти є продовженням роботи у класі та спрямована на свідоме застосування певних відмінностей диригентської технології у відображенні музичних творів відмінних музичних стилів. Доречним буде перегляд доступних відео на цю тему.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття здатен продемонструвати диригентські навички, що дозволяють наочно відобразити відмінності музичних стилів.

Тема 13. Розвиток музичного мислення.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування диригентського мислення.

Форма організації самостійної роботи: самостійна робота здобувача освіти є природнім продовженням розвитку диригентського мислення, розпочатого в класі. Головним завданням є розпізнавання і трансляція структурних компонентів музичного твору в їх взаємозалежній ієрархії, відповідно до загальної драматургії музичного твору, та обраного виконавського плану. На прикладах творів програми проводиться аналіз варіантного потенціалу музичного твору.

Перевірка результатів роботи: під час виконання творів програми в класі здобувачу освіти пропонується продемонструвати варіантний потенціал обраного музичного твору (варіанти виконавської інтерпретації), як результат тривалого творчо-аналітичного диригентського осмислення музики.

Тема 14. Удосконалення виразності диригентського жесту.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування нових диригентських навичок.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід практичного диригування у класі та більш досконалі зразки з арсеналу диригентської техніки, наведені викладачем, здобувач освіти продовжує самостійно удосконалювати свою диригентську техніку. Доречним буде відвідання живих концертів будь-яких оркестрів, де є можливість наочно спостерігати практичну роботу професійних керівників.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття викладач оцінює урізноманітнення диригентських навичок здобувача освіти, попереднім завданням якого було відвідання живих оркестрових концертів та спостереження за практичною роботою професійних диригентів. Бажано зробити відеофіксацію з подальшим обговоренням результатів.

Тема 15. Роботи над диригентською інтерпретацією.

Обсяг самостійної роботи 2 години.

Мета: формування навичок аналітичної роботи диригента.

Форма організації самостійної роботи: самостійна робота здобувача освіти ґрунтується на вміннях і навичках, отриманих в класі. Її зміст полягає в інтелектуальному опануванні компонентів створення адекватної інтерпретації музичного твору. Доречним є використання будь яких відео і аудіо джерел, що дозволяють робити порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій різних диригентів.

Перевірка результатів роботи: під час виконання творів програми в класі здобувач освіти презентує власну виконавську інтерпретацію та пояснює: чому він обрав саме такий варіант концертного виконання.

Тема 16. Засоби практичного втілення інтерпретації.

Обсяг самостійної роботи 2 години.

Мета: формування навичок практичного втілення інтерпретаційного задуму.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід практичного втілення інтерпретаційних варіантів диригування у класі, здобувач аналізує арсенал власних технічних засобів термінового впливу на виконавців і намагається згенерувати нові технічні прийоми. Доречним є перегляд відео репетицій відомих диригентів.

Перевірка результатів роботи: під час виконання творів програми в класі здобувачу освіти пропонується здійснювати терміновий вплив на виконавців з метою зміни попереднього варіанту інтерпретації, проводиться аналіз засобів диригентської техніки здобувача освіти з акцентом на його творче «Я».

Тема 17. Підготовка до концертного виступу.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: формування навичок психологічного і технологічного налаштування до акту публічного виступу.

Форма організації самостійної роботи: під час самостійної роботи здобувач освіти, користуючись порадами викладача, намагається моделювати концертну ситуацію і власний публічний виступ. Доречним є використання відео-записуючих пристроїв.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти моделює власний публічний виступ, з урахуванням всіх атрибутів концертної ситуації.

3. Рекомендовані джерела

1. Макаренко Г. Творчість диригента: естетична цінність гармонії [текст]/ Герман Макаренко // Київське музикознавство : зб. ст. / Нац. муз. акад.

України імені П. І. Чайковського [та ін.]. — К., 2007. — Вип. 23 :
Культурологія та мистецтвознавство. — С. 160—170.

2. Мурза С. М. Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен : компаративно-технологічний підхід [текст] : автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – муз. мистецтво / Мурза Світлана анатоліївна ; Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. – Одеса, 2021. – 19 с.
3. Мурза С. М. Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу [текст] / С. Мурза // Наук. вісн. / Одеська держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової. — Одеса, 2019. — Вип. 29, кн. 1 : Музичне мистецтво і культура. — С. 42-51.
4. Рожок В. І. Історія українського диригентського виконавства: творчість Стефана Турчака : до 100-річчя Нац. муз. акад. ім. П. І. Чайковського : навч. посіб. Київ: НМАУ, 2013. 302 с.
5. Ракочі В. Еволюція інструментального соло як відображення розвитку симфонічного оркестру кінця XVIII-початку ХХ століть : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – Муз. мистецтво; Нац. муз. акад. ім. П. І. Чайковського. Київ, 2016. 18 с.
6. Стрілець А. М. Формування оригінального репертуару для оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П. Котляревського як історична місія Харківських композиторів (1950-1960) [текст] / А. Стрілець // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2021. – Вип. 60. – С. 216-238.
7. Стрілець А. М. Теоретичні засади виховання диригента оркестру народних інструментів [текст] / А. Стрілець // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2021. – Вип. 61. – С. 26-49.
8. Стрілець А. М. Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту на здобуття ступеня Доктор мистецтва «Діяльність оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П.Котляревського в історичному хронотопі»/ А.Стрілець//Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2022. – 148 с

Додаткова література

1. Adenot, P. (2015) The orchestra conductor. *Transposition* [Online], 5 | 2015, Online since 22 November 2015, connection on 30 July 2019.
DOI : 10.4000/transposition.1296
<http://journals.openedition.org/transposition/1296>
2. Biasutti, M. (2013). Orchestra rehearsal strategies: Conductor and performer views. *Musicae Scientiae*. 17(1), 57–71.
DOI: 10.1177/1029864912467634
<https://www.researchgate.net/publication/258173330>